

KISGRAFIKA

Megjelenik egy évben négyszer
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

'97/2
36. évfolyam

Kiadja a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.
(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.

Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár

Takács Dezső fametszete

TARTALOM

Takács Dezső pécsi grafikus (Lenkey István)

In memoriam Petry Béla (Mayer József)

Varga Nándor Lajos emléktábla avató (László Gyula, Supka Magdolna)

Verseken tündöklő Erdély – Deák Ferencről (Király Zoltán)

Pályázat – Kiállítási felhívás

MŰHELY – SZEMLE – KÖNYVESPOLC – HÍREK

TAKÁCS DEZSŐ PÉCSI GRAFIKUS

Takács Dezső 1933-ban született Pécsen. Középiskolai tanulmányait Szombathelyen, a Tanárképző Főiskolát Pécsen végezte, ahol rajztanári diplomát kapott.

Sokszorosító grafikával 1950-től foglalkozik, melynek alapmereteit autodidaktaként sajátította el. A 60-as évektől készít ex libriseket és alkalmi grafikákat. Ezek száma meghaladja az 1200-at.

1965-től kiállító művész. Hazai és külföldi, egyéni és csoportos kiállításainak száma több mint 70. Ezek között jelentős számban csak ex librist és alkalmi grafikát mutatott be.

Alapítója és évtizedeken át vezetője az Alkotó Pedagógusok Képzőművészeti Műhelyének. Irányította a Mecseki Bányász Képzőművészeti Kör (ma Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Kör) munkáját. A Pécsi Grafikai Műhelyben a foltmaratással és a könyomtatás technikájával hazai és közép-európai pályakezdő alkotók sokaságát ismertette meg.

Nyaranként egy évtizeden át a makói művésztelepen alkotott. Szakfelügyelőként irányította Pécs város és környéke iskoláiban a rajzoktatást és esztétikai nevelést. Nyugdíjba vonulásáig rajzot tanított, mert együtt vallotta Jókai Anna írónővel: „... tanítani, mindenkinek ellenére, tanítani jó!”

Művészi munkásságát 1974-ben Rudnay-díjjal ismerték el. Grafikai mappák, hosszabb-rövidebb írások mutatják be és méltatják művészi pályafutását.

Címe: 7627 Pécs, Dagály u. 8.

*

Az elmúlt évszázadokban jelentős helyet foglalt el Pécs város életében a képzőművészet. Ez folytatódik századunkban is. Több alkotót vont büvkörébe a képzőművészetek epigrammája: az ex libris és az alkalmi grafika, s a gyűjtők száma is jelentős. Már a két világháború közötti időben európai hírvű művészek éltek a városban (Havas László, Nikelszky Géza, stb.) és a sor folytatódott a második világháború után is, amikor Pécs szinte „művészvárossá” lett.

A 60-as években országsszerte újraindult az ex libris és az alkalmi grafika gyűjtése. Egymás után alakultak a gyűjtőkörök. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a legtöbb művészt megérintette a műfaj szele. Alig volt abban az időben olyan alkotó, aki – ha csak egy-két alkotás erejéig is – ne rajzolt, metszett volna ex librist magának, családjának vagy éppen baráti körének.

Az ekkoriban induló pécsi fiatal művészek szinte valamennyien csatlakoztak az itt is megalakult ex libris-gyűjtő csoporthoz és a grafika ezirányú művelése általánossá vált.

Takács Dezső figyelme 1962 táján fordult e műfaj felé. Szabad grafikai lapjaival együtt, egyidőben alakította ki alkotói technikáját, fogalmazás- és látásmódját, amelynek középpontjában – realista szemléletmódjából következően – az alkotó, a teremtő ember

áll, aki állandóan formálja, alakítja, pusztítja vagy szépití világát.

Művészi munkájában hűségesen ragaszkodik a valósághoz, s az ebből fakadó látványt és élményt mindenki által érthető módon adja vissza metszetein, karcain, rajzain egyaránt. Mindennapi gondolatok, egyszerű érzések öltenek testet lapjain. Sallangmentesen ábrázol, szűkszavúan, de a lényegyet sohasem hagyja elveszni. Tájai, emberei, gondolatai célratörően jutnak kifejezésre. Grafikai munkásságát a valóságos látvány és az élmény ereje mindenkor a nyers naturalizmus fölé emeli. Ezért lesz minden alkotása élmény- és szemléletformáló. Szimbólumrendszere áttekinthető, erőltetett filozófisztikus elvontság ritkán jelenik meg nála. Talán azért, mert realista alkata megóvjva a bravúroskodástól az elvont gondolatokkal, ami elszakítaná az embertől, a környezetétől.

Munkásságának egyik lényeges meghatározója: mesélő kedve. A valóságot mesére tudja váltani anélkül, hogy meghamisítaná, rózsaszínűnek mutatná. A mesét valósággá tudja oldani. Minden bizonytalannal benne van ebben az is, hogy a még romlatlan látásmódú gyermekek között élt és dolgozott, mint rajztanár.

A mesélőkedv, az egyszerű realista kifejezőmód mellett a „szép” ábrázolása, felmutatása fontos helyet kap grafikáin. Nőalakjaiban nem pusztán a testi szépséget, az erotikát látja és látatja, hanem a formák harmóniájára helyezi a hangsúlyt. Az embert körülvevő harmónia teszi széppé, teljessé a világot. A női test is ezt a teljes és szép világot jelenti Takács Dezsőnek és ebből villant fel egy-egy mozzanatot finom vonalakkal, több-kevesebb folttal.

A grafikai lapjain megjelenített városrészek egyfelől a jövő számára rögzítik a jelent, másfelől fába, linozóba metszi, rézbe karcolja szeretett szülővárosának, lakóhelyének – amelyhez élete és munkája ezer szállal köti – régi épületeit, utcarészleteit. Így megmenti a feledéstől, képbe írva hagyja örökségül a város formálódásának történetét a jövő generációinak.

Munkái játékosságot tükröznek. Valóság-sugallta élményei életre kelnek. Jellemzi műveit a szakmai pontosság, a formák és tónusok megtervezett alkalmazása. Ezért előadásmódját az első pillanatban talán száraznak érezhetjük. Igaz, kerül mindenféle lírai ellágyulást. Realista szemlélete nem engedi, hogy túlzott érzelmekkel forduljon a valóság felé, hiszen ez a valóság kemény munkával és sok-sok kitérővel indította el az életbe, s adta meg élete célját az alkotó munkában.

Ex librisein és alkalmi grafikáin is egyszerű eszközökkel, változatos, ötletes és életszerű megoldásokkal dolgozik. Igényes kompozíciói a betűkkel összhangban teremtik meg lapjai művészi mondanivalóját. A vonalas megoldásokat előnyben részesítik a folthatásokkal szemben. Kitűnő rajztudása segíti abban, hogy egy-egy jól elhelyezett vonal izgalmassá tegye a képet.

Ex librisein – bármilyen megközelítésben nyúl is a témához – a központi gondolat a könyv körül forog. A merendelő neve, foglalkozása és hobbyja csupán kiindulási pontul szolgálnak, de a könyv – mint nyomtatvány, amely szépséget, esztétikát, ismeretet közvetít – a legfontosabb számára, még akkor is, ha metszetein nem is jelenik meg látható formában. Közvetlen, mindennapi jelképeket használ. Variációs képessége igen gazdag, ezért ex libriseinek sora sohasem válik unalmassá és sablonossá.

Művészete kiemelkedő darabjai a gyermekeknek és az iskoláknak készített ex librisei. E miniatűr lapokon kitűnik, hogy nemcsak tanító, hanem a gyermeklélek értője és ismerője. E grafikai a diákok vizuális képességéhez igazodnak: gyermekszemmel nézve ábrázolja az iskola világát, oldott fogalmazással, mives metszőtechnikával.

Az iskoláknak hármass céllal készit ex libriseket: a gyermekek szépérzékéne fejlesztése mellett az olvasási kedv növelése, az ismeretszerzés igényének felkeltése, valamint az iskolához kapcsolódó érzelmi kötődés kifejtésének eszközeként. E közel félszáz ex librisein azt a művészi törekvést tűzte ki célul, hogy a tájjelleg, a névadó személyisége és munkássága a diákot egy életre a felnevelő iskolához kapcsolja.

Takács Dezső grafikai munkássága mind a jelenben, mind a jövőben helyet kér és talál magának az alkotók széles palettáján, koloritja korunk művészetének, szerves része a pécsi hagyományoknak és a hazai grafika történetének.

Lenkey István

Takács Dezső fametszetei, X2

IN MEMORIAM PETRY BÉLA

Megint szegényebbek lettünk... Megkésve érkezett a szomorú hír Amerikából: Floridában 94 éves korában, 1996. november 29-én elhunyt Petry Béla grafikusművész.

Teljes nevén Petry Béla Albert építész, egyetemi tanár, grafikus 1902. március 21-én született Erzsébetfalván. Elemi és középiskoláit Erdélyben és Budapesten végezte. Rajztanári képesítést a budapesti Képzőművészeti Főiskolán 1927-ben, építész oklevelet Bécsben az Építészeti Akadémián 1929-ben szerzett. Majd Rómában és Münchenben folytatott képzőművészeti tanulmányokat.

Művészeti tevékenysége kezdetétől elkötelezte magát a kisgrafikának. Az Iparművészeti Társulat (Athenaeum, Budapest) kiadásában 1929-ben jelent meg a ma már ritkaságnak számító 100 Petry Ex Libris. Azóta sok száz leheletfinom, nagy gonddal kidolgozott, szívhez szóló tusrajzot készített, ezek reprodukciói rendszeresen jelentek meg a művészeti folyóiratokban. Számos kiállításon is csodálhatták munkáit a nézők.

1930-tól hat éven át rajzot és művészettörténetet tanított a debreceni Tudományegyetemen, majd négy évig a Magyar Királyi Egyetemi Nyomda illusztrátorra Budapesten. 1940–45 között a Magyar Királyi Honvédség mérnökkarában főhadnagyként teljesített szolgálatot. Az 1945–46-os években Münchenben kezdte a békeéveket, portréfestőként.

Az Egyesült Államokba 1946-ban települt át családjával, nejevel Szendrey Margittal (aki ugyanazon családfából származott, mint Petőfi hitvese) és négy gyermekével. Ott 1958-ig művészeti tervezőként, acél- és rézmetszőként dolgozott, majd 1960-tól 67-ig a bostoni Építészeti Központban az építészet professzora.

Ebben az időben jelent meg *Összehasonlító monumentális építészet az egyiptomiak, maják és inkák közt* című műve. Templomokat (köztük a washingtoni Mária Katedrális kápolnáit), könyvtárakat, lakóházakat tervezett, összesen 96 épületet.

Amikor nyugalomba vonult, a napfényes Floridába költözött, onnan indította útjára szebbnél-szebb könyvjegyeit. Ezek istenhitéről, érzékeny lelkületéről, humoráról, nagy művészi, kulturális és történelmi felkészültségéről, és főként mély magyarságáról tanúskodnak, amely őt mindig jellemezte.

Rajzainak zöme a magyar népművészet, történelem és kultúra kiapadhatatlan forrásaiból táplálkozik. Mindig mélyen megérezte annak a lelkületét, aki számára ex librist készített. Az Amerikai Szépművészeti Céh adta ki *Válogatott magyar népmesék* (Astor Park, 1972) illusztrációit, melyek a magyar mesék mély átélését sugározták. Sikert arattak a gyűjtők körében nagyalakú rajzos mappái: *Az én könyvem* (1980), *Petry Béla szívekbe rajzolt meséi* (1983), *Árpádházi magyar szentek* (1988), és *Tilinkó meséje* (1992). Rajzaihoz a verses szövegeket is maga írta, illetve költötte.

Figyelemre méltóak anatómiai tökéletes ember és állatalak ábrázolásai, nagy mestere volt a finom, kifejező portré-rajzoknak. Ki kell emelnünk, hogy sokfajta szépírási betűt – amelyek grafikája szerves alkotóelemei – mindenkor saját maga rajzolta meg.

Nejét, a kedves Masát, 50 éves boldog házasság után veszítette el, s ez lelkileg nagyon megtörte. Imádtott felesége elvesztését sohasem tudta kiheverni.

A magyar gyűjtőkkel, a Kisgrafika Baráti Körével tartotta a kapcsolatot, 25 éves fennállásuk alkalmával

Petry Béla művei, P7

rajzos üdvözlét küldött Floridából, számos gyűjtőnek készített ex librist. Ezek csere útján a gyűjtemények értékes darabjai.

Itthon a KBK, a művész 85-ik születésnapján, 1987-ben, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kertész utcai helyiségében, az ún. Erzsébetvárosi Galériában mutatta be ex libriseinek jelentős részét. A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola 1993-ban rendezett műveiből reprezentatív kiállítást, Amerikában

pedig a passaici Amerikai Magyar Múzeum rendezte meg művészeti kiállítását 1995-ben.

Petry Béla halálával búcsúzunk a kitűnő művésztől, az idegenben is magyarnak megmaradt embertől, aki távol a hazától is alkotó módon képviselte kultúránkat –, és szomorúan búcsúzunk egy igaz baráttól.

Dr. Mayer József

FELAVATTÁK VARGA NÁNDOR LAJOS EMLÉKTÁBLÁJÁT

Fővárosunk VI. kerülete, a Terézváros a közelmúltban igen időszerű, jelentős emléktáblával gyarapodott. 1997. április 17-én az Andrássy út 84. sz. ház falán felavatták Varga Nándor Lajos (1895–1978) festő és grafikusművész, művészeti író emléktábláját. A Magyar Képzőművészeti Főiskola egykori tanára haláláig ebben a házban élt és alkotott.

A Terézvárosi Önkormányzat által állíttatott emléktáblát Varga Lea tervezte, a művész bronzból öntött éremportréját Zsín Judit szobrászművész mintázta. A felirat tervét Szabados Margit készítette, és Weiszgáber László véste a márványtáblára.

A délelőtt 11 órára nagy számban összegyűlt kö-

zönséget a Himnusz elhangzása után a művész leánya, Varga Lea építész köszöntötte. Ezt követően hangzott el a meghívón jelzett három neves közéleti személyiség ünnepi megemlékezése, sorrendben Dr. László Gyula régész, ny. egyetemi tanár avatóbeszéde, Jánossy György építész, kétszeres Ybl-díjas egyetemi tanár alkalmi gondolatai, valamint Dr. Supka Magdolna művészettörténész, a művészet-tudományok kandidátusa megemlékezése, melynek szövegét lapunk további részében közöljük. A felavattott emléktáblára koszorút helyeztek a Magyar Képzőművészeti Főiskola és a Terézvárosi Önkormányzat képviselői. Az ünnepség a Szózat hangjaival ért véget.

VARGA NÁNDOR, AZ EMBER ÉS A MŰVÉSZ

Az emléktábla-avatás ünnepi hangulatától inspiráltnan, *Supka Magdolna* a mester alakjának és egyéniségének megidézésére törekedett, mementóul szánva az alkotó művésztől átitatott, töretlen etikai magatartást és azt a fajta tágas, kulturális atmoszférát is, amelynek szellemében – az ókortól a századok stílusaian át – teljességgel otthonos volt, s a katedrálról is ezt a megszerezhető kincset igyekezett növendékeinek tudatába plántálni, a nagy formátumú egyéniségek adakozó önkéntelenségével. E szellemi közeg érzékeltetésére a művész életének néhány igen karakteres epizódját elevenítette fel. Ebből idézünk részleteket:

„Én az embert és a művészt szeretném idevarázsolni abban az elevenségében, ahogyan bennem él máiglan. Ha Ő itt lenne most, akkor bizonyára életének boldog pillanatairól szólna legszívesebben. Arról, hogy – legalábbis vágyaiban – világcsavargó volt, s arról, ahogyan a grafika nemzetközi fórumain barátként fogadták és visszavárták, például Londonban, mint a Royal Academy tagját, de hasonló reverenciával kéthárom ízben az akkori Kelet-Berlinben, az Intergraphic kongresszusain is.

Itt Budapesten szinte nélkülözhetetlenné tette magát grafikai lektorságom idején, amikor három-négy művésznemzedék egy-egy tagját kértem fel az anyag zsűrizésére, s közöttük állandó résztvevőként a senior Varga Nándort, az úgynevezett *Képcsarnoki grafika* művészi és mesterségi színvonalának megőrzésére, a „szocreál” törekvések nivótlansága ellenében. Ma ezt már szinte senki sem tudhatja, hogy akkoriban a pikúra és a szobrászat számára a grafika teremtette meg a szocreál-mentességet, a szabad rajzot és gondolkodást. Ha időnként beérkezett egy-egy idősebb, igen gyenge művész afféle jelszavakra épülő dilettáns munkája, ő, nem akarván megbántani sem politikai, sem művészi öntudatában a beküldőt, csendesen csak ennyit üzent: „Hát ez még nem eléggé érett, majd még várunk ezzel egy kicsit”. Ugyanakkor lelkesen karolta fel a fiatal, tehetséges művészeket, felettébb érdekelték őt grafikai újításai is, nem idegenkedett az akkoriban még kísérleti-stádiumban lévő fotótechnikák bevonásától sem. A Főiskoláról ekkor már rég ki volt rúgva, de itt, a maga területén elemében érezte magát, ez lett az ő állandó státusa, úgy vonult be szerdánként a zsűribe, mint egy fejedelem. Jelen vannak itt néhányan az akkori fiatalok közül, most főiskolai tanárok, például Pásztor Gábor, Kocsis Imre, König Róbert, akik még emlékeznek ebbéli funkciójában tapasztalt, felelősségteljes komolyságára, derűs, mindig lojális és kollégialis habitusára.

... Az volt az eszményi programja a kevésbé eszményi honi helyzet idején, hogy „meztélyláb” fekhessen Vasas Miskával, a rég rómaiává lett békéscsabai költő-barátjával a Giannicolón, a dombon, Isten szabad ege alatt! És Rómában, s fölötte a végtelen, de mégiscsak talján égbolttal! ... Az ellátásáról sosem esett szó. Mintha kizárólag szellemiekből megélt vol-

Fery Antal fametszete, X2

na, oly „mellékesen” tudott kosztolni. Megszokta azt főiskolai diákkorából, amikor együtt nyomorogtak barátjával, az erdélyi Nagy Imrével, s itt a közelben, az Izabella utcai albérletben egyetlen vaságyuk volt kettejüknek, de hát elfértek, agármódra...

Utoljára együtt a Nagy Imre budapesti retrospektív kiállítása alkalmával láttam őket, amikor eljöttek hozzám egy vasárnap, s valami cinkos jókedvre kapva, azon civódtak, hogy melyikük egye, vagy ne egye el a másik elől az ételt, s én csak utóbb tudtam meg, hogy Imre ekkor már súlyos betegen diétára volt kárhoztatva, és Nándi, aki tudta ezt, azt játszotta meg, mintha barátja falánkságát akarná leplezni ezzel a huzakodással...

Szememben s szívemben ezzel az emléképpel hogyan hihettem el a megdöbbentő hírt, hogy nemsokkal ezután Imre meghalt. „Megyek le hozzá” – mondta ekkor Nándi, s valami fogadalomfélét éreztem a hangjában, s meg is tudtam tőle annak okát. Imre ugyanis egy korábbi rendelkezésétől eltérően, őt bízta meg azzal, hogy ne a kertjében temessék el, hanem saját múzeumának falába helyezték el a hamvait. Nándi legyen jelen, hogy ez így történik-e. Egyetlen emberben bízott meg ennyire. Okkal. – „Mégvolt, rendben, ahogy kívánta” – ennyit mondott Nándi, barátságuk halálon túli rendíthetelenségével.

S én most ennek a barátságának a jegyében állok itt, áhítattal és megilletődve, egy kicsit Nagy Imre nevében is, mert azt gondolom, ha Varga Nándor el tudott

menni, már maga is gyengélkedve, meggyőződnie arról, hogy Nagy Imre alakja be van-e építve alkotói életének színhelyére, akkor viszont ő maga is, holtában is, jónéven venné, ha zsögödi barátja is itt asszisztálna az ő budapesti műtermének színhelyén az emléktábla elhelyezéséhez... Mi pedig, akik itt állunk eltűnődve e nagyszerű művésznek holta után is megőrzött hírére, örvendve látjuk, hogy az utókor számára Varga Nándor Lajos felmérhetetlen értékű munkásságán belül, művészeti írói rangját is feltünteti a tábla, ha tehát könyvei majdan az olvasó kezébe kerülnek,

meghökkenhet stílusának magával sodró elevenségén. Aminthogy az emléktáblán látható portréján is az expresszió ereje a döntő, a távolba tűnő tekintet mintegy magához öleli az emberiség kultúrájának fényes századait, s a kissé felszegett fejtartással együtt elárulja az érces jellemet, a lélek bátorságát, amellyel felülke-rekedett korunk történelmének válságos, a művészetre nézve káros korszakának nehézségein, emberi megpróbáltatásain.

Dr. Supka Magdolna

VARGA NÁNDOR LAJOS EMLÉKTÁBLÁJA

Andrássy út 84. E vastagfalú pesti bérház III. emeletén dolgozott szíve szakadtáig egy nagy művész: Varga Nándor Lajos. Most emléktáblát avatunk, hogy az erre járók számára felidézzük őt, aki élete nehéz évtizedeit e falak közt dolgozva töltötte. De hiszen rajta és családján kívül még sok ember élt, s él ebben a házban, mi indokolja, hogy egyik lakója ilyen kitüntetésben részesül? Az, hogy a rézkarc nagy művésze volt, akinek művészetét nemcsak szűkebb hazája, hanem Európa, s a nagyvilág is megcsodálta. Olyan halk finomságú árnyalatokkal gazdagította az emberi arcot, olyan együttlélegző frissességgel a természet tájait, hogy valóban ajándékot adott ezzel kortársainak és

az utódoknak egyaránt. Tudatosan és szépen volt magyar, történelmünk eseményeit, keserveit és örömepeit egy fametszetsorozatban örökítette meg, hogy nemes öntudatot adjon testvéreinek, akárhol élnek is. Ő – bár Losonc szülötte – a Székelyföldön érezte igazi hazáját, Sepsiszentgyörgy volt melengető otthona. Sok műve született ott is. Szerette a székely tájat, a székely embert, mint önmagát, de talán még jobban.

Szép családi életet élt. Életében – akárcsak a középkorban – egyesítette magában a mesterségét nagyon szerető embert és az alkotó művészt. Könyveit maga szedte, maga metszette, karcolta képeit. Már megjelenésük pillanatában könyvészeti ritkaságok lettek, hiszen mindössze százötven példányban nyomtatta, főiskolai nyomdáján. Szívesen megosztotta tudását tanítványjaival, de az őszinte érdeklődőkkel is. Feledhetetlenek voltak azok az órák, amikor a hozzá elvitt régész egyetemi hallgatóknak megmutatta mestersége „titkait”, olyan közvetlenséggel és szeretettel, amiben nemcsak művésze iránti ragaszkodás jutott kifejezésre, hanem a felnövekvő magyar fiatalság mély megbecsülése is. Marasztották volna őt, mint fiatal művészt Londonban, de hazajött, mert itt volt otthon, itt cseperedett emberré, itt volt családja, itt volt katedrája, innen járt Szentgyörgyre. Tanszékének évkönyveiben eredeti metszetekkel, karcokkal mutatta be tanítványainak évi munkásságát, ezekben a füzetekben léptek először nyilvánosság elé. Megszervezte szegényebb hallgatói számára műveik eladását. De sorolhatnám sokáig annak érdemeit, akinek emléktáblája pillanatokon belül Budapest és az ország lakói számára őrzi áldott emlékezetét. Valóban ez a legjobb, legméltóbb kifejezés: emléke legyen áldott, s őrizze műveivel együtt nagyságát, emberségét.

Ezzel a gondolatokkal mondom a végszót:
„hulljon le a lepel”.

László Gyula

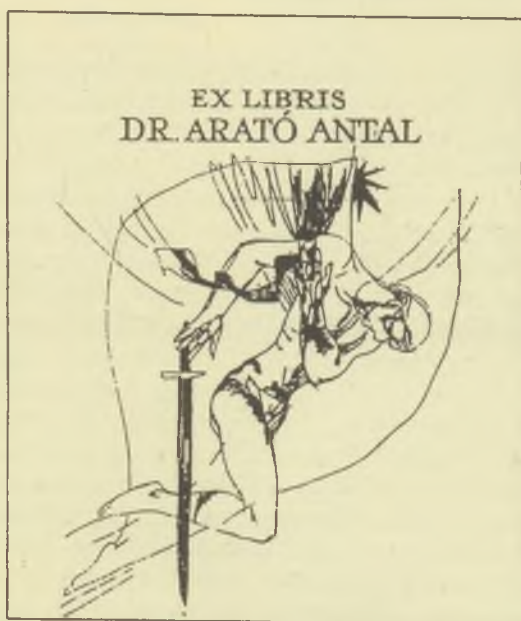
VERSEKBEN TÜNDÖKLŐ ERDÉLY (Deák Ferenc kiállításáról)

Az Erdélyi Magyarok Egyesülete és a Művelődés folyóirat szerkesztősége az Egyesület Molnár utca 5. sz. alatti helyiségében könyvkiállítással egybekötött tárlatot rendezett. Megnyitójára március 11-én került sor *Versekben tündöklő Erdély* címmel, amely egy kétkötetes vers-antológia címe. E könyvbemutató kapcsán rendezték meg a helyiség falain, hasonló címmel az erdélyi Deák Ferenc grafikusművész kiállítását is, aki a fent említett antológia illusztrációit rajzolta.

A nagyszámú résztvevő előtt a művész munkásságát Szabó Zsolt ismertette, amely a meghívón is szerepelt:

„Deák Ferenc a Kovászna megyei Kőkös községben született 1935. június 17-én. Középiskolai tanul-

megértését segíti, mélyebbé teszi az élményt, műélté az irodalmi mű okozta gyönyört. Deák Ferenc rá jellemző igényességgel kezeledett a különleges feladathoz, a magyar költészet gyöngyszemeit tartalmazó két kötetet illusztráló 22 rajzból álló grafikai sorozat önmagában is párját ritkító teljesítmény. Hetedfélszáz esztendő magyar verstermesének színe-

mányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte. 1958-ban a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola grafika szakán Andreescu-díjas hallgatóként diplomázott. Hazai és külföldi kiadók megbízásából több száz könyvet és kiadványt illusztrált. Előszeretettel műveli a kisgrafika műfaját. 1960 óta állít ki rendszeresen. Első egyéni tárlata Kolozsváron volt 1965-ben. Két alkalommal nyerte el a Romániai Képzőművészek Szövetsége országos grafikai díját (1967, 1983).

BETŰ ÉS RAJZ címmel több évtizedes tapasztalatait összegező írott és rajzolt műhelyvallomása 1988-ban önálló kötetben a Kriterionnál jelent meg.

A könyvek világához, a szép könyvek különleges, térben és időben a végtelenig tágítható birodalmához hozzátartoznak az illusztrációk, a könyvborítók, és egyáltalán minden, ami a vers, a novella vagy regény

Deák Ferenc rajzai

java szól a költők Erdély-élményéről. Deák Ferenc a saját Erdély-élményét igazítja hozzájuk, amelyben benne van a szülőfalu, Kőkös öregasszonya és lópásztorja, a Székelyföld motívumkincse, Kolozsvár és Vajdahunyad középkori hangulata, s az égiekkel társalkodó művész önérzete. A tusrajz, kissé hűvös fekete-fehér, igen-nem hangulatot árasztva teszi kézzelfoghatóvá, emeli látványná a versekben olykor ott bujkáló sejtelmességet."

A kiállítás három tablóján Deák Ferenc huszonegy könyvjegyét is örömmel láttuk, közöttük a KBK több tagja nevére készített ex libriseket.

K. Z.

Értesítjük tagtársainkat, hogy a nyári szabadságokra tekintettel július és augusztus hónapokban a KBK nem tartja meg első szerdánkénti összejöveteleit a Fészek Klubban.

PÁLYÁZAT

GALÉRIA A HÉT SZABAD MŰVÉSZETHEZ
7 ARTS GALLERY

Szombathely, Báthori u. 6. tel.: 94/313-915

A Galéria kisgrafika pályázatot hirdet Szent Márton éve címen két témában:

1. Szent Márton élete, cselekedetei
2. Szent Márton szülővárosa

A pályázaton részt vehet minden alkotó, aki a kiírt feltételeket elfogadja.

1. Témánként 3-3 alkotással pályázhat (sorozat, ha egyértelmű az összefüggés, egy alkotásnak számít). A mű lehet ex libris, alkalmazott grafika, képgrafika.

2. Technika: sokszorosító grafikai eljárással készülő munka.

3. Nyomóduc mérete max. 15 x 15 cm.

4. A nyomtatottakat 1 példányban kérjük beküldeni, aláírás nélkül, csak a technika feltüntetésével, keret és paszpartu nélkül, jelíggel ellátva.

5. Kérjük szíveskedjék lezárt, jelíggel ellátott borítékban mellélni a saját pontos nevét, címét.

6. Akár ugyanebben a lezárt borítékban, melyben a név és cím szerepel, akár külön jelíggel ellátott borítékban szíveskedjék eljuttatni 3 db aláírt eredeti nyomtatottat, melyen az aláírás mellett a hátlapon a nyomtatás darabszáma, az alkalmazott sokszorosító grafikai technika nemzetközi rövidítése is szerepel, szintén keret és paszpartu nélkül.

7. A művek értékelését, bírálatát a beküldött, aláíratlan egy példány alapján szakmai zsüri végzi.

8. Az elküldött grafikák (egy aláíratlan és három aláírt példány) a galéria tulajdonába kerülnek.

9. Az elfogadott alkotásokból november hónapban (pontosítva külön értesítés szerint) kiállítást rendezünk.

10. A kiállításon nem szereplő munkákat az alkotónak visszaküldjük.

11. Beküldési határidő személyesen vagy postán (megfelelő csomagolásban) a galéria címére 1997. szeptember 30-ig.

12. Díjakat mindkét témában külön-külön osztunk, témánként egy-egy első, második és harmadik díjat. A 4. és 5. helyezett tárgyjutalomban részesül.

első díj: 35 000 Ft

második díj: 20 000 Ft

harmadik díj: 10 000 Ft

Bízom abban, hogy a hagyományteremtő céllal kiírt pályázat felkelti az alkotók érdeklődését és a témának megfelelő értékű, színvonalú grafikai anyagból rendezhetjük az első ilyen jellegű kiállításunkat.

Teremtő kedvet kívánok minden résztvevőnek!

Szombathely, 1997. május 9.

Dr. Németh Györgyi
tulajdonos

KIÁLLÍTÁSI FELHÍVÁS
GRAFIKUSOKHOZ ÉS GYŰJTŐTÁRSAKHOZ

1998 márciusában a Promontor Napok rendezvénysorozatához kapcsolódóan Budafok-Tétényben a Művelődési Ház – a KBK Egyesület támogatásával – kisgrafikai kiállítást rendez *Magyar történelmi témák a könyvjegyzékes művészetben* címmel.

Ezzel a kiállítással kívánunk megemlékezni az 1848-as magyar szabadságharc 150-ik évfordulójáról. A tárlat anyagát előreláthatólag a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár is bemutatja.

Erre az alkalomra nemcsak a kortárs grafikusok sokszorosító eljárásokkal készült műveit várjuk, hanem mindazon gyűjtőtársak lapjait is, akik rendelkeznek a következő témákhoz sorolható ex librisekkel és kisgrafikákkal:

- magyar történelmi személyiségek,
- magyar történelmi események, évfordulók,
- magyar történelmi emlékhelyek, várak,
- magyar történelmi címerek.

Többek között célunk az is, hogy már nem élő alkotóművészeink e témákba illő lapjai ismét bemutatásra kerüljenek, s ez leginkább a gyűjtőtársak segítségével lehetséges. Előzetesen csak a tárlat

ra szánt grafikák jegyzékét kérjük eljuttatni a kiállítás szervezőinek (Kőhegyi Gyula, Úrmös Péter), hogy elkerüljük a több helyről érkező azonos nyomatokkal járó adminisztrációt. Majd a listák alapján történő visszajelzésünkre kérjük az eredeti nyomatok elküldését a következő címre:

KŐHEGYI GYULA grafikusművész

1108 Budapest, Bányató u. 22. Fsz. 3.)Tel.: 262-34-89)

A listák beküldési határideje: 1997. augusztus 31.

A grafikák beküldési határideje: 1997. október 15.

Méret: legfeljebb A/5-ös formátum (21 x 15 cm) paszpartu nélkül.

Technika: bármilyen sokszorosító grafikai eljárással készült alkotás.

A listára és a küldeményre megkülönböztetésül kérjük ráírni: „PROMONTOR NAPOK”. A kiállítások után a grafikákat visszaküldjük.

A NEMZETKÖZI BANKÁRKÉPZŐ KÖZPONTJÁRÓL
MEGHÍVJA ÖNT ÉS BARÁTJAIT
1996. NOVEMBER 21-ÉN 18 ÓRÁRA
ISCSU GRAFIKAI BÓL
MOLNÁR RENDEZETT
ISTVÁN KIÁLLÍTÁS
MEGNYITÁSÁRA
MEGNYITÁSA
DR. HANN FERENC
MŰVÉSZTÁRSÁGÉRT AKADÉMIAUS

1022 BUDAPEST, CSOPAKI ÚTCA 6.
MEGJEKINTHETŐ DECEMBER 20-KI
HÉTFŐ - PÉNTEK 8-17 ÓRÁIG.

A KIÁLLÍTÁST A SZENTENDREI
Y GALÉRIA SZERVEZI. 06 26 314 332.

Helyreigazítás

Lapunk előző számának 15. oldalán adtunk hírt Molnár István grafikusművész kiállításáról, melyet a Nemzetközi Bankárképző Központban rendeztek. Sajnálatos tördelési hiba folytán a hír mellől kimaradt a szövegben is említett kiállítási meghívó képe. Ezt most pótoljuk, egyben helyesbítjük a befejezetlenül közölt harmadik bekezdés értelemzavaró sajtóhibáját is. Ugyanis szerintünk a művész ízléses meghívóival (nem a szöveg szerinti Vadász József) hanem Vadász Endre és Vertel József nemes hagyományát folytatja példaként tekinthető eredményességgel.

MŰHELY

KASS JÁNOS ALFÖLD-DÍJAS

Ha kissé késve is, örömmel köszöntjük Kass János grafikusművészt abból az alkalomból, hogy az elmúlt évi Debreceni Irodalmi Napok megnyitóján – az Alföld című folyóirat szerkesztőségének döntése alapján – átvehette az Alföld-díjat. Kass János a folyóirat tipográfiai szerkesztője, ám *A kortárs levelei* címmel írásai is megjelennek a lapban. Mindemellett az elmúlt évben emlékezetes összeállítást közölt, Mészöly Miklósról és Polcz Alaine-ről 1951-ben készített fényképeiből. Az ő érdeme, hogy az olvasó mindig kellemes érzéssel veszi kézbe a folyóiratot, s a címlapon szereplő illusztrációt szemlélve (majd a tartalomjegyzékben a bemutatott művész nevét elolvasva) elsőként a lapban közölt további illusztrációkat tekinti át, mintegy jóízű ajánlást nyerve az olvasnivalókhöz is, lett-légynek

ezek az illusztrációk térplasztikai tervek, fotókísérletek vagy grafikák.

A díj – Kass János jelesebb kitüntetései mellett – ismételten a sokoldalú, az önmegvalósítás szinte minden területén kiemelkedő alkotó művészre hívja fel a figyelmet. Óhatatlanul is arra emlékeztetve e lap olvasóit, hogy az általa készített ex librisek, kisgrafikák is ennek a páratlan életműnek a részét jelentik. Ezért is gratulálunk őszinte szívvel az Alföld-díjhoz, s ha ezzel már el is késtünk egy kicsit, akkor igyekszünk elsőként a legeslegjobbkat kívánni a közelgő (s számunkra szinte hihetetlen) hetvenedik születésnaphoz

Arató A.

Kapcsolódva a születésnapi jókívánságokhoz, Kass Jánost – az itt illusztrált rajzos írásával – egy másik oldaláról is szeretném bemutatni. Ő a finom figyelmességek mestere is, hiszen ezt a kedves művét tavaly – értékes emlékkönyvembe – születésnapi ajándékként kaptam tőle.

Szászné Mara

Kass János rajza

Helyreigazítás

Lapunk előző számának 15. oldalán adtunk hírt Molnár István grafikusművész kiállításáról, melyet a Nemzetközi Bankárképző Központban rendeztek. Sajnálatos tördelési hiba folytán a hír mellől kimaradt a szövegben is említett kiállítási meghívó képe. Ezt most pótoljuk, egyben helyesbítjük a befejezetlenül közölt harmadik bekezdés értelemzavaró sajtóhibáját is. Ugyanis szerintünk a művész ízléses meghívóival (nem a szöveg szerinti Vadász József) hanem Vadász Endre és Vertel József nemes hagyományát folytatja példaként tekinthető eredményességgel.

HALAK – MOLNÁR ISTVÁN GRAFIKAI AKVÁRIUMÁBAN

A pesti Belvárosban, a Galamb utca 5. szám alatti Rékai Galériában nyílt meg március 19-én Molnár István grafikusművész legújabb kiállítása. A HALAK címet viselő tárlaton nem hangzott el megnyitóbeszéd. Délután 5 és 7 óra között két trió adott 1-1 órás műsort és a látogatók a zene hangjai mellett ismerkedhettek a művész újabb alkotásaival.

Megszoktuk már, hogy a barátok által adományozott ISCSU művésznevű igényes alkotásokat fémjelez. Ezúttal is megkapó vizuális leleményekkel szolgált tárlata, amely – hűen a meghívón jelzett címhez – eddig nem látott „grafikai akvárium” látványát nyújtotta a látogatóknak. A falakon, tárlókban kiállított műveken ugyanis szinte kivétel nélkül halak szerepeltek. Tegyük hozzá, nem a biológiai könyvek élethű ábrázolásmódjában, hanem Molnár István fantáziájának mesészerűen kecses, olykor csúfondáros teremtményeiként. Művésznünk joggal kedveli a halakat, hiszen ezek az élővilág legkézzelérhetőbb lényei: hallgatnak, nem feleselnek, tiszták, fürgék.

Belépve az intim hangulatú kis galériába, a látogató figyelmét először is a baloldali falon függő négy darab, nagyméretű ceruzarajz vonzotta magához. Ezek a *Századvégi szonettek* c. sorozat darabjai, melyeken – a tárlat címéhez hűen – a halak az egyedüli szereplők. Leheletfinom ceruzavonásokkal munkálta ki ezeken a művész a kompozíciót, melyben a pozitív és negatív formák egybefonódását, a kisebb és nagyobb hal-formák játékát finom humor lengi át. Halak az alkotóelemei a *Szövedékek* című sorozat egyik darabjának is. Ugyanitt öröm volt viszontlátni a művész *Huszártalálkozó* c. rézkarcát, mely a közelmúlt három országos kiállításán szerzett már osztatlan elismerést alkotójának.

Nem hiányoztak a kiállításról Molnár immár örömdíjjal ki-

nyes gyűjtők féltett kincse lesz egykor. Ugyancsak minikönyv készült a *Halunk* című rézkarc-sorozatból is. Címén ne lepődjék meg senki! Nem közgazdasági kilátásainkat kívánta ezzel az alkotó jelemezni. Csak a halak szépséges, dekoratív formavilágának szól ez a gyengéd birtokviszony.

Végül szólnunk kell a kiállítás másik főfalát benépesítő, kisméretű *Jelek*-ről. Tizenkét berámázott, pompás rézkarc ez. Cím, aláírás nélkül, csupán „hal-nyelven” érzékelteti a művész a nézővel kimeríthetetlen formakincsét, az alkotás örömet kiváltó csapongó képzetársítását, a művesség mesterei erényét.

Nyolc évvel ezelőtt, egy kiállításán kapcsán egyik kritikuskunk azt írta Molnár Istvánról, hogy műveiben felülről szemléli a világot. Mostani kiállításának lapjai a megközelítés más módszeréről vallanak. Kedvenc halai ürügyén ezúttal „alunézetből” láttatja velünk világunkat, kifejezve helyettünk is a rend, tisztaság, emberség iránti vágyódásunkat.

A kiállítás alkalmából került a látogatók kezébe az a pompás kiviteli katalógus, mely a művész eddigi életpályájának legalaposabb áttekintését tartalmazza. A 350 számozott példányban készült, kemény fedelek közé fogott leporelló első oldalain *Hann Ferenc* művészettörténész méltatja a kiállítás anyagát, egyidejűleg elhelyezve a művész munkásságát a kortárs magyar grafika élmézőnyébe. Cikkek angol nyelvű szövege után Molnár húsznál több egyéni kiállításának felsorolása, majd a csoportos kiállításokon történt részvételének imponálóan bőséges adatai olvashatók. A kiadványban majdnem egy teljes oldalt tesz ki az alkotó könyvterveinek és az általa illusztrált kötetek felsorolása, teljessé téve ezzel a sokoldalú mester bemutatását.

Halak Molnár István akváriumában

szélesedett ex libris-alkotásainak újabb képviselői sem. Grafikai titalátalát a két változatban is látott *Ex libris M. Jacqueline*, vagy a szelletes, alkalmi grafikának is beillő *Hal-keksz* és *Mikroscip-ke* címet viselő rézkarc. Az ugyancsak a Halak csillagkép jegyében született *Századvégi szonettek* sorozat nyolc darab 30 x 30 milliméter méretű rézkarcát a művész minikönyv formájában is forgalomba hozta. A mindössze 10 példányban napvilágot látott grafikai remekléis igé-

A leporellóban 10 grafika képe emlékezteti a látogatót Molnár István mostani, valamint az időrendben ezt megelőző, városmajori kiállítására. (Ez utóbbi eseményről az 1997/1. számban olvasható híradásunk.)

Dr. Soós Imre

SZEMLE

A MŰVÉSZET ÉS BARÁTAI c. lap idei második számában újabb írások kapcsolódnak a korábban megjelent – és széles visszhangot keltő – „Eszélyegyenlőséget a művészetben is!” című felhíváshoz. (Gergely Mihály: Kortárs(?) Művészeti(?) Múzeum; Legény Péter: Hazai (poszt)-rejtelmek.)

A grafikai vonatkozású írások közül figyelemre méltó *Czinke Ferenc* vallomások katalógus-bevezetője („Hetven évesen...”), *Szűcs Zsolt* Szemléjéből a Derkovits Gyuláról írottak, valamint *Soós Imre: Találkozásom a kisgrafikával* című írása. Mint számos korábbi írásában,

Dr. Soós Imre ezúttal is a személyesség és tárgyilagosság sajátos ötvözetében ír életművének is bizonyára meghatározó sajátosságáról, a kisgrafika gyűjtéséről, s ezzel összefüggő tevékenységéről. Felidézzi a KBK régebbi összejeveleteit, az ismert művészeket, részletesen szól lapunkról s annak elődjéről is. Az ex librist s annak gyűjtését kitérően népszerűsítő írást a *Fery Antal* és *Stettner Béla* által Soós Imre részére készített könyvjegyek illusztrálják.

A. A.

A holland EX-LIBRISWERELD 1997/1. számában a világ múlandóságát jelképező tárgyaknak az ex librisen történet szerepeltetésére hoz fel példákat cikkében Jos van Waterschot, e grafikák egyidejű reprodukálásával. A kissé morbid motívumok között szerepel a koponya, a homokóra, a tükör és a kasszas csontváz is. Ez utóbbi rendszerint a tükörben magát nézegető szép hölgyre leselkedik. A cikket kísérő 10 illusztráció között egy magyar vonatkozású lap is szerepel: Faragó József itt bemutatott rézkarca.

Faragó József
rézkarca (1903), C3

A cseh exlibris-egyesület hivatalos lapjának, a KNIZNI ZNACKA (Könyvjegy) című kiadványnak 1997. évi 1. száma – a FISAE ajánlása szerint – már német nyelvű tartalmi kivonatot is tartalmaz, így évek óta most először tudunk bepillantani cseh barátaink életébe. A lap vezércikke nálunk is meglévő, időszzerű problémát vet fel. A prágai Nemzeti Galéria ugyanis megrendezte a modern cseh képzőművészet kiállítását. A lapnak ezzel kapcsolatosan az a kifogása, hogy a tárlat nem mutatja be a maga teljességében napjaink cseh művészetét, lényeges törekvéseket elhallgat, ezzel szemben előnyben részesíti az Európában és világszerte mutatkozó törekvéseket.

A lap mellékleteként küldött körlevélből értesültünk arról, hogy a cseh gyűjtők ezévi országos találkozóját 1997. szeptember 20. és 21. napjain rendezik meg. A helyszín: Troppau/Opava.

A katalán gyűjtők EX-LIBRIS c. lapjának 15. száma (1996. júl.–dec.) jelentős, magyar vonatkozású cikket közöl: *Horváth Hilda* írását, mely a magyar ex librist mutatja be a több nyelvű olvasótábornak. Iparművészeti Múzeumunk munkatársának német nyelven megírt tanulmányát lefordították katalán nyelvre és közléskor még spanyol és angol nyelvű tartalmi kivonattal is ellátták.

A hat oldal terjedelmű cikk bevezetője ismerteti azokat a szellemi hatásokat, melyeket századunk elején néhány jeles angol grafikus és a Szecesszio gyakorolt honi művészetünkre. Az ex libris magyar mesterei közül elsőként Faragó József (1866–1906) nevét említi a szerző, akinek Gustav Dirner nevére készült rézkarcát a folyóirat a címlapján közli. (Érdekes, véletlenszerű egybeesés, hogy ugyanezt a grafikát közli a holland EXLIBRISWERELD is, egészen más téma kapcsán.)

Születési és halálzási évük feltüntetésével veszi számba ezután a magyar műtörténész a század első felének mestereit, Pap Henriktől Haranghy Jenőig, Horváth Endrétől Mata Jánosig. Megemlíti a két háború közötti két magyar exlibris-társaságot és azok folyóiratait is. Utal Szeged város jelentőségére a kisgrafika történetében, kiemelve Buday György munkásságát (kár, hogy a város nevét következetesen Szegeleknek írja a lap). Erdélyről szólva Gy. Szabó Béla, Varga N. Lajos és Kós Károly munkásságával ismerteti meg a szerző a katalán gyűjtőket.

A közelmúlt mesterei közül a kétezer darabon felüli fametszetes életművet alkotó Fery Antal mellett Stettner, Diskay művészetéről

Müller Árpád rézmetszete, C2

esik még szó. Napjaink grafikusai közül Kopasz Márta és Vén Zoltán nevét említi a helyszűke miatt szűkszavúságra kényszerült szerző, aki a felsorolást hét neves erdélyi művész megemlékezésével zárja, Cseh Gusztávtól Plugor Sándorig. A cikk záró-mondatából megtudja az olvasó, hogy a magyar gyűjtők ma is működő egyesülete, a KBK, 1959-ben alakult és hogy az ország legjelentősebb exlibris-gyűjteményét a budapesti Iparművészeti Múzeum őrzi. A cikket – a címlapén kívül – még 15 illusztráció kíséri. Ezek alkotói: Pap Henrik, Nagy Sándor, Divéky József, Gara Arnold, Sarkadi Emil, Sassy Attila, Szilágyi Imre, König Róbert, Stettner Béla, Drahos István, Várkonyi Károly, Vén Zoltán, Fery Antal, ifj. Feszty László, Müller Árpád (alkotása képünkön).

Ugyanebben a számban Francisc Orenes az orvosi és gyógyszerészeti tárgyú ex librisokról közöl ismertetést, országonként említve néhány ilyen lapokat alkotó művészt. Magyarországról az alábbi nevek szerepelnek írásában: Dániel, Fery, Haranghy, Molnár, Sassy, Varsányi, Xantus.

A GRAPHIA 128. számának egyik cikkében arról olvashatunk, hogy a franciák által Verlaine emlékére kiírt pályázatra beérkezett alkotások közül 107 lapot, mint ál-ex librist, azért kellett kizárni, mert magának a költőnek, mint tulajdonosnak a nevét viselték (Ex libris Verlaine), holott a költő évtizedek óta nincs az élők sorában. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a „tettesek” nagy többsége az egyik képzőművészeti akadémia hallgatói közül került ki. A lap tanulságként megjegyzi, hogy a résztvevőknek a jövőben gondosabban kell elolvasniuk a pályázati feltételeket.

– A nemrég nálunk járt Gerard Gaudaen alkotásai gyakran szerepeltek a belga ex libris-újságban. Egy itt közölt összeállítás szerint a most 70 éves művésznek összesen 109 alkotását reprodukálták a folyóirat korábbi számaiban. Ezek jegyzéke a kutatók munkáját könnyíti meg.

– Az állatokat ábrázoló ex librisek közül ezúttal a macskát ábrázoló lapokat veszik számba, nem kevesebb, mint 35 macskás grafika képeinek közlésével. Magyar művész alkotása nem szerepel közöttük.

A MITTEILUNGEN DER Ö. E. G. 1997. évi 1. száma vezércikkben köszönti a 70 éves *Ottmar Prentallert*. Ebből megtudtuk, hogy a tagság januárban a Linzben rendezett rendkívüli találkozózn ünnepelte őt, akit a cikkíró egyszerre tiszteletbeli tagnak, elnöknek, művésznek, szerzőnek és szerkesztőnek, de mindenkélt embernek nevez, „aki nélkül nem lehet elképzelni az osztrák ex libris-egyesületet”. Ez alkalommal a neki átnyújtott ajándékok legjelentősebbike

az a FLORILEGIUM, melyet az ünnepezt tiszteletére neves szakemberek tanulmányaiból állítottak össze. (A cím magyarul irodalmi szemelvények együttesét jelenti, az osztrák lap azonban egyszerűen csak Virágcsokor-nak fordítja ezt a latin kifejezést.) A száz oldalas, illusztrált kiadvány 2 eredeti grafikát is tartalmaz. Mindössze 100 példányban látott napvilágot, ebből 80 példányt az érdeklődők megvásárolhatnak, kötetenként 770 schillingért.

Egy másik cikkében a lap az Osztrák Nemzeti Könyvtár ex libris-gyűjteményét ismerteti Claudia Károlyi. Az írásból megtudjuk, hogy az intézmény tulajdonában mintegy 40 000 ex libris található, ebből 9000 darabra tehető az 1500. és 1850. évek közötti anyag.

A bécsi székhelyű könyvtár ex libris-gyűjteménye a Josefsplatz 1. szám alatt található, ahol – előzetes telefonos megbeszélés után – az érdeklődő gyűjtőket szívesen fogadják.

A lappéldánnyal együtt kézhez kaptuk az osztrák egyesület legújabb, az 1997. február 15-i állapot szerint összeállított tagnévsorát. Ez mintegy 200 gyűjtő nevét és címét tartalmazza. Megjegyezzük, hogy rajtuk kívül 16 közületi tagja is van az egyesületnek, közöttük olyan jelentős intézmények, mint a világhírű Albertina grafikai gyűjtemény, vagy a melki apátság és a salzburgi egyetem könyvtára.

*

A finn gyűjtők lapja az EX LIBRIS ABOENSIS februárban megjelent 17. számának címlapján az ország harmadik legrégebbi könyvjegyének képét közli. A hozzá fűzött megjegyzés szerint a nyomtatásban megjelent könyvjegy 1686-ban készült. Az ország ex librisei ugyancsak a 17. század termékei. – A lap egyik cikke a zsidó tárgyú könyvjegyekről szól. Az írás szerzője, Toivo Asikainen ezek számát 50 000-re becsüli. E lapok alkotói közül sok külföldi művész

70x58 Antalás Feris Italia 1969 X2

Fery Antal fametszete, X2

mellett két magyar alkotó nevét is említi. Ezek: Molnár Piroska és Radványi Román Károly.

Egy finn gyűjtő élménybeszámolója kapcsán a füzet 43. oldalán Fery Antal itt bemutatott, Op. 603. számú fametszetét reprodukálják. A képaláírás szerint az alkotót olasz művésznek tartják. A tévedés feltehetően onnan ered, hogy a lap tulajdonosa olasz. Mivel a Szerkesztőbizottság egyik tagja sem beszél finnül, északi barátaink okulására a helyes címet közöljük.

*

Az OBVESTILA 131. számából értesültünk arról, hogy a szlovén egyesület ez év júniusában ünnepli meg fennállásának 30. évfordulóját. A jubileumhoz örömmel gratulálunk és a gazdag kulturális programmal működő egyesületnek további sikereket kívánunk!

*

A Luxemburgi Nagyhercegség kisgrafikai lapja, az EX-LIBRIS 19. számában az olvasó többoldalas fényképes beszámolót találhat. A pillanatfelvételek az egyesület életének eseményein, kiállításokon készültek. A képek révén a magyar gyűjtők olyan neves személyi-

ségekkel ismerkedhetnek meg, mint Schlechter, Pauwels vagy Jef Arras, akiknek nevét, alkotásaikból, cserelapjaikról ugyan ismerték, de arcvonásaikat aligha láthatták.

Japán barátaink lapjának, a NIPPON EXLIBRIS ASSOCIATION BULLETIN-nek 104. számát már angol nyelvű tartalmi kivonattal ellátva kaptuk kézhez. (Korábban ugyanis észrevételeztük, hogy 20 oldalas, szép kiállítású lapjuknak egyetlen sorát sem érthettük meg, mivel kizárólag japán nyelven adták ki.) A kézzel írt, sokszorosított angol szöveg segítségével így most már mi is megérthettük azokat a magyarázatokat, melyeket a szerkesztőség a korábbi szokásokhoz híven az 1997 első felére is kiadott színes fametszetes naptárunk lapjaihoz fűztek. – Ex libriseinek különös tárolási módjáról nyilatkozik az egyik cikk írója: a japán gyűjtő lapjait „az égben” tartja. Könyvjegyei ugyanis könyvtárszobájának plafonján láthatók. – Yasukazu Niwa cikkét szörszerinti angol fordításban is olvashattuk: a cikkíró ebben összegezi azokat a véleményeket, melyeket a nyugati világ képviselőitében megnyilatkozó két neves gyűjtő a japánok több színben nyomot, vonzó fametszeteiről elmondtak.

*

A NORDISK EXLIBRIS TIDSSKRIFT 205. számában H. Fogedgaard mint exlibris-motívumról, a fákról ír. Saját gyűjteményében levő, 11 darab olyan lapot mutat be, melyeken szép, gyakran nagyon idős fák láthatók. Az alkotók között hazai művész nem szerepel. – A nemrég Magyarországon járt Gerard Gaudeaen belga grafikus köszönti hetvenedik születésnapja alkalmából a szerkesztőt, Klaus Rödel. Rövid írását a művész 7 lapjának képe kíséri.

*

A L'EX LIBRIS FRANCAIS 200–201. számában Kafka-sztori címmel Germaine Meyer-Noirel asszony számol be Chrudim-ba tett autótúrájának tapasztalatairól. Nem volt elragadtatva az útbajett Prága parkolási viszonyaitól. Azt is nehezményezi, hogy a kongresszus rendezvényein egyetlen francia nyelvű magyarázó feliratot sem talált, holott ez a FISAE egyik hivatalos nyelve is. Mindezek ellenére elismeri, hogy az 500 fős kongresszus a jelenkori ex libris-mozgalom életképességének bizonyítéka volt s ezért elismeréssel adózik a találkozó rendezőinek. – Soha nem látott gazdagságú, mintegy tíz oldalra terjedő lapszemléjükben lapunk két korábbi számának részletes ismertetése is szerepel, francia barátaink felénk irányuló megbecsülésének jeleként.

*

A németországi Kronach-ban működő körzeti könyvtár 1997-re is igen jelentős kiállítások megrendezését vette tervbe. Gazdag kiállításból megemlíthetjük, hogy áprilisban Franz Werfel (1890–1945) írói munkásságát bemutató tárlattal jelentkeznek. Június-július hónapban A német ex libris-művészet a 15–18. században című kiállításukat láthatják az érdeklődők. Októberben a nálunk is jól ismert Lembit Löhmus észt művész rézmetszeteit állítják ki.

Herbert Schwarz igazgató közlése szerint a folyó évre tervezett Cranach és Dürer az ex librisen c. kiállításukat a jövő évre halasztották, így ilyen témájú könyvjegyeket a kiállításra még elfogadnak. Körlevelükből azt is megtudtuk, hogy a könyvtár vezetője gyűjti az alábbi témájú ex libriseket: irodalom, zene, művészet, topográfia (tájak, városképek), bor és szőlő. Ilyen könyvjegyekért cserébe saját ex libriseit küldi. Címe: HERBERT SCHWARZ, Gehülz-Giessübel 38, D-96317 KRONACH.

A könyvtár igazgatója a közelmúltban az alábbi, új kiállítási katalógusait küldte meg részünkre:

BULGARISCHE KUNST DES 20. JAHRHUNDERTS, HANS G. SCHELLENBERGER ALS ILLUSTRATOR.

A német nyelvű kiadványokat könyvtárunkban helyeztük el s azok az érdeklődő gyűjtők részére – elolvasásra – rendelkezésre állnak.

*

A L'EX LIBRIS FRANCAIS 202. száma figyelemreméltó cikket közöl a francia egyesület, az A. F. C. E. L. gyűjteményeiről. Germaine Meyer-Noirel asszony írásából megtudjuk, hogy nyomtatott anyagukat három csoportban helyezik el Nancy város könyvtárában. Az első csoportot az ex librisek teszik ki. Ezeket 24,5 x 17 cm-es kartonlapokra rögzítették. A szükséges adatok a karton

hátoldalán olvashatók. Az eddig rendezett anyagban 11 ezer francia és 15 ezer külföldi könyvjegy található.

A gyűjtemény másik csoportját a különböző országok ex libris-újságjai alkotják, melyeket lapjukért cserébe kapnak. Az európai országok szinte minden kisgrafikai lapja hiánytalanul megtalálható itt. Az anyag terjedelmét mutatja, hogy mintegy 25 országgal állnak cserekapcsolatban. Végül a harmadik csoport: az ex librisre vonatkozó szakkönyvek, katalógusok. Ezeket a kiadó nemzeti szerint gyűjtve, vízmentes, könnyen kezelhető dobozokban tárolják.

A lap mellékleteként jelent meg az *Egy ex librist Michel Butor részére* címmel kiírt pályázat eredményét tartalmazó katalógus. Az 1926-ban született neves regényíró, egyetemi tanár arcképének, munkáinak kisgrafikai megjelenítésére – a katalógus szerint – 111 művész vállalkozott, egy vagy több lapjával. A legtöbb pályamű Franciaországból érkezett és közülük került ki az első díjas (Marc Millet) is. További díjazottak: 2 olasz, valamint 1-1 német, olasz és francia alkotó. A volt „szovjet tömb” országaiból beérkezett pályázatok az anyag harmadát tették ki. Magyarországról egyedül Jáger István (Veszprém) neve és 3 lapjának adatai szerepelnek a kiadványban.

Jáger István acélmetszete, C2/C7

KÖNYVESPOLC

TELLINGER ISTVÁN. A Miskolci Galéria Könyvei 6. Miskolc, 1996. Mikropress Kft. p. 79.

Ismét nagyszerű kiadvánnyal örvendeztette meg a művészet kedvelőit a Miskolci Galéria. 1996 nyarán a hatodik kötete jelent meg könyvsorozatának, amelyek kiváló képzőművészeink alkotásait, életpályájuk egy-egy állomását vagy szakaszát mutatják be az érdeklődőknek, mint Barczy Pál, Kunt Ernő, Mezey István, vagy a köztudottan eltávozott Szalay Lajos. Ez utóbbinak *Érintések* című könyvét röviden lapunkban is bemutatott olvasóinknak.

Ezúttal *Tellingier István* grafikus- és festőművész eddigi pályaképet tárja elénk a kiválóan összeállított és szerkesztett életmű-katalógus, amely a szerzőnek a Sárospataki Képtárban 1996. június 14-től augusztus 4-ig megrendezett kiállítása alkalmával jelent meg. Am sokkal több egy katalógusnál: szöveges és képes kalauz egy művész alkotói életútjához indulásától napjainkig, a kezdetektől, ismert művésszé válásáig. A könyvet Bordás Istvánnak, a sárospataki kiállítás rendezőjének tanulmánya nyitja. Bemutatja a művész eddigi életútját és bevezeti az olvasót művészetének világába, mélyenszántó elemzéssel. Ezt követi egy néhány oldalas összeállítás *Válogatás katalógus-elsőszavakból, kritikákból* címmel, majd a művész kiállításainak felsorolása, kronológikus sorrendben. Ebből kiderül, hogy 1967-től 1996-ig Tellingier István 90 kollektív kiállításon szerepelt műveivel és Hollóházától Budapesten át Pápaiig 29 önálló kiállítást rendezett.

A könyv gerincét alkotja a művek válogatott bemutatása, 22 grafikájának fekete-fehér és 22 színes munkájának egész oldalas reprodukciójával. Majd a *Műtárgyjegyzék*, szintén kronológikus sorrendben, 1963-tól napjainkig 620 művet ír le, közöttük 26 kisebb méretű ex libris, grafika és kiállítási katalógus címlapjának ábráival. A kötetet a művészről és kiállításairól szóló válogatott bibliográfia zárja le.

Tellingier István 1940-ben a Kárpátok lábánál, Munkácson született és a Bükk hegység lábánál, Miskolcon nőtt fel, vált érett művésszé, így munkássága a miskolci grafikai műhelyhez kötődik. Elsősorban grafikusművész, de fest is. Ha végiglapozzuk a könyv műtárgyjegyzékét, meglepő alkalmazott technikáinak sokfélesége. Leggyakoribb a rajz, a tusrajz, a filctoll, majd a fametszet, linómetset, rézkarc, cinkmaratás, papírmetszet; színes munkáiban pedig az akvarell, a színes tus, az akriltempera és az olaj, köztük pedig sokszor a vegyes technika, amelyekkel kifejezi képi világát. Bordás Istvánt idézve „megtanulta a grafikai technikák sok-sok fortélyát. Tanult Kondor Bélától, Lenkey Zoltántól Csohány Kálmánig, ő maga Lukovszky Lászlót tekinti mesterének. De nem járt művészetet tanító iskolába, ... a rajzceruzával éppolyan biztosan bánik, mint a karctűvel vagy a linómetsző késsel, a grafika mesterfogásait maga tanulta.”

Nagyon sok és eltérő vélemény kíséri viszont kifejezőmódját, stílusát. S igaz, hogy nem tartozik az azonnali képi hatásra törekvő művészek közé, megértéséhez olykor idő és elmélyülés szükséges. Gyakran inspirálják irodalmi alkotások, ezek átéléséből születnek Garay János, Petőfi, Ady, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós, Déry Tibor, a külföldiek közül Franz Kafka és Truman Capote írásaihoz készített grafikái. Am grafikai sorozatai már címeikben is, árulkodnak arról, hogy nála az érzéki és az érzelmi világ erősen összefonódott, sejtetik elmélyült, belső, gondolati tartalmú megfogalmazásait, pl. Álom I–V, Álmodások I–X, Belső világ I–III, Összetartozások I–III, Történetek I–X, Küzdelem I–V, stb. Gyakran zárkózott, keserű művészeknek vallják. Érdekes idéznünk ezek közül két elemzést. *Dobrik István* szerint „Tellingier István alkotásánál fogva zárkózott természetű ember. A világ racionalitásának és az érzelmeik inspirálta irracionálisnak a művészen belül lezajló kemény ütközete érezhető művei nagy részén. Ez a feloldatlan konfliktus a létrehozója látomásainak, melyek rézkarcain az élet bonyolult összefüggéseinek sajátosan kivonatolt, hol tragikus, hol ironikus megfogalmazását adják. Ezek a montázsszerűen építkező művek nem különböző események láncolatai, hanem szürrealis zsúfoltságban jelentkező szimbólumok... Szembenézni arcai első benyomásra drámai elidegenítenek önmaguktól, hogy a következő percben rádőbbsenek vákuumszerű hatásukkal a kiszámított világ szorongó hiányzétére. (1981)”

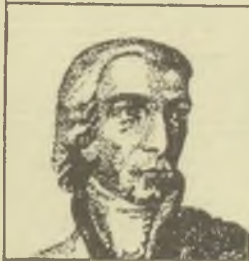
Dobrik István 1990-ben ezt még nyomatékosabban fogalmazza meg: „Rajzain már a kezdetektől sajátos formában tetten érhető érzékeny zárkózottságából fakadó szürrealis hajlandósága. Ez a zárkózottság később még keserűbbé válik. A kezdeti sikerek után a szakmabeliek hol elfogadják, hol visszautasítják műveit. Kis örömlök és nagy kudarcok lökték előre mindig a pályán. Az önkifejezés kényszere, a művészet misztikuma, az egyéni mítoszteremtés vágya azonban erősebbnek bizonyult mindennél.”

Végezetül had idézzünk egy részletet Bordás István bevezető tanulmányából, aki „készült” Tellingierből és érti műveinek világát, annak lényegét: „Nem a külső világhoz való igazodás hajtja őt, nem a felkutatót és újrafogalmazott valóság felmutatása. A belsőben forrongó mikrokozmosz képi megjelenítése, ami nap mint nap próbára teszi. Így van ez akkor is, ha a gesztusok formai lehetőségeit ragadja meg, és akkor is, amikor már-már nyomon követhetetlen zsúfoltságú kompozíciók burjánzanak keze alól. ... Szürrealis jelképek egész sora igyekszik megfoghatóvá tenni a megfoghatatlan bonyolultságú érzéseket, gondolatokat... Meggyőződése, hogy amit megfogalmaz, annak hitele és ereje van. Hisz abban, hogy amit ő igaznak érez, az mégiscsak igaz lehet mások számára is. Munkái, tudja azt jól, nem tartoznak a könnyen megérthető művek közé,

Kazinczy Ferenc
MÚZEUM
Sátoraljaújhely

EX LIBRIS

„Nehéz velük együtt élni” – mondja. Nem dekoratív artisztikumok. Látni, a mai világ nem kedvez az olyan művészeknek, akik megpróbálják a gondolatokat, érzéseket a maguk bonyolultságában felmutatni. Elismeri, hogy nem lehet népszerű a világ zaklatottságát átélve megfogalmazott gondolatok lenyomatainak művészetté lényegítése. Az átélt világot jelképek formálásával, szimbólumok alkotásával próbálja mások számára is érthetővé tenni.”

Mindezt, és még sokkal többet ennél, ez a szép könyv árulja róla, amit igazi öröm kézbe és birtokba venni. Technikai kivitele és szépsége méltó Teller István sokoldalú, mélyértelmű életművéhez.

Kirdly Zoltán

Teller István
grafikusművész
kiállítása

Rajzok a Kazinczy
Társaság kiadványaiban

II. RAKÓCZI FERENC
MEGYEI KÖNYVTÁR
MISKOLC. 1995. JUNIUS 8–25.

Teller Antal rézkarcai, C3

EX LIBRIS – BUCHEIGNERZEICHEN – KLEINGRAFIK. Nr. 37. P. 54.

Svájcban élő kedves honfitársnőnk, *Vermes Júlia* jóvoltából került könyvtárunkba a svájci ex libris-klub évkönyve, így ezúttal már másodikban ismertethetjük lapunkban a hazánkban könyvészetű ritkaságnak számító kiadványt. (Korábban a 96/3. számunkban mutatuk be a 36. kötetet, mely a szövegben – sajtóhiba folytán – 356.-ként jelent meg. A tévedésért az érintettek elnézését kérjük. Szerk.)

Mostani, 1997-es évkönyvük még Svájcban is a ritkaságok közé tartozik, hiszen mindössze 200 számozott példányban jelent meg, ebből is csak 150-be ragasztották be a kötetben tárgyalt ex librisek eredeti példányaikat.

A mostani, 37. szám a szecesszió jegyében született. Szinte valamennyi írás, kép ezt az újra felfedezett stílusirányzatot idézi. Az első cikk a morva származású *Alfons Mucha* (1860–1939) illusztrátori tevékenységéről szól, mely Párizsban terebélyesedett ki. Ott készült „Mucha stílusú” színházi plakátjai nálunk is jól ismertek. „Légiót tesznek ki az általa illusztrált folyóiratok és könyvek” – jegyzi meg róla a cikkíró *W. T. Swatek*, aki írásában néhányat be is mutat közülük.

Európaszerte érdeklődésre tarthat számot a következő cikk is, melyben *J. Burch* ismerteti Mucha ex libriseit. Mindössze 5 ilyen lap szerepel a művész alkotásai között. Ezek alapját tusrajzok képezték, melyeket fotómechanikai kisebbitéssel, cinkmaratásos lapok útján sokszorosítottak. A lapok tulajdonosai főként prágai nagypolgárok

voltak, akiknek élettörténetébe is bepillantathatunk a szerző kutatásai alapján. *H. Anliker* cikke a bélyeg és az ex libris kapcsolatát elemzi. Ennek során olyan könyvjegyeket mutat be, melyeken bélyeg látható, közölve egyúttal a bélyeg képét is. (Kár, hogy az illusztris szerző nem ismerte Fery Antal hasonló témájú fametszeteit. A magyar mester több színben nyomott lapjai ugyanis a cikket méltóképpen gazdagították volna.) Magyar vonatkozása az írásnak, hogy közli *Kertes Kollmann Jenő* klisé-lapját, melyen bélyegek szerepelnek, egyiken közülük a pozsonyi neves gyűjtő, *Izakovič* portréja látható. Mindezek fordítottja, az ex libris a bélyegen, eddig csak egy esetben fordult elő: 1970-ben a vilnai egyetem jubileumára készült könyvjegy képe szerepel a szovjet posta egyik értékcikkén.

A kötet második felében négy cikkben egy-egy kisgrafika-művészt mutat be négy különböző szerző. A magyar olvasó előtt nevük, munkásságuk ismeretlen, ezért a további kutatás elősegítése érdekében itt közöljük nevüket:

Harry Jürgens (1949), Margarete Goetz (1869–1952), Julia Jung-Deutsch (1877–1949), Ernst Kreidolf (1863–1956).

Svájci barátaink rendkívül igényes kiállítású kötete könyvtárunk megbecsült darabja lesz.

Dr. Soós Imre

ÜZENET ERDÉLYBŐL...

AZ
ERDÉLYI MŰZÉUM EGYESÜLET

A VAJDAHUNYADI
VÁNDORGYÜLÉS EM
LÉKÉRE © 1911

Ez volt a címe annak az ex librisekből rendezett kamarakiállításnak, amelyet a törökszentmiklósi művelődési központ felkérésére állítottam össze, s amit a Magyar Kultúra Napján, ez év január 22-én mutattak be az intézmény pincegalériájában. A tárlaton természetesen romániai magyar művészek kisgrafikai kerültek bemutatásra, Valójában azt hittem, hogy én közvetíték majd valamilyen üzenetet az erdélyi magyar kultúra iránt érdeklődők számára, ám nagy meglepetésemre számomra is egy maradvány „üzenet” várt a kiállítás megnyitójának a napján. A tárlat előkészületei során ugyanis Sülye Károlyné, a művelődési központ igazgatója tudomást szerzett arról, hogy a városban élő dr. Vogel Istvánné tulajdonában – édesapja, Balogh Ignác, a kolozsvári egyetemi könyvtár egykori főkönyvtárnokának hagyatékaként – számos, elsősorban szintén erdélyi vonatkozású ex libris található. A kiállításon több mint 200 darabot ebből is bemutatnak, nem kis meglepetést keltve (valljuk be, elsősorban e sorok írójának), de az érdeklődő közönségnek is. A lapok alkotói közül

Ex librisek Balogh Ignác gyűjteményéből

egyaránt találunk erdélyi művészeket (Gy. Szabó Béla, Koós Károly, Radványi-Román Károly) s magyarországiakat (Fery Antal, Gáborjáni Szabó Kálmán, Várkonyi Károly stb.), számos lap készült az ismert debreceni gyűjtő, Soó Rezső professzor részére.

Dr. Vogel Istvánné szíves tájékoztatása nyomán érdemes felidézünk egykori gyűjtőtársunk életútját. 1910-től dolgozott a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban, az első világháborús harctéri szolgálata során nyolc kütüntetést kapott (amiért később elnyerte a vitézi címet is). A két világháború között a könyvtárban számos hátrányos megkülönböztetés érte, ám, mint az 1941-ben kelt szolgálati bizonyítványában olvashatjuk „... a sok méltánytalanság, mellőzés és fizetéskülönböztetés vagyont felérő károsodás dacára a legnagyobb hűséggel szolgálta könyvtárunk érdekeit és magyarságából semmit sem engedett.” 1947-ig, nyugdíjba vonulásáig állt a könyvtár szolgálatában. Tizenegy évig nem láthatta a Magyarországon élő lányát, csak 1956-ban kapott útlevelet, ám átvétele után két hónappal elhunyt. Féltett ex libriseit is ekkor hozta magával, s noha aligha számíthatott arra, hogy egyszer kiállításon közkinccsé válnak, ez a minden gyűjtő számára fontos mozzanat halála után 40 évvel megtörtént, mintegy jelképezve a műalkotások (és a gyűjtő) halhatatlanságát is.

Illusztrációként néhány lapot mutatunk be a hagyatékából: a Balogh Ignác részére készült eredeti, linómetszetű könyvjegy alatt jól olvasható az alkotó, Reschner Gyula aláírása és a dátum – 1942. márc. 26. (Bízunk benne, hogy a reprodukción is látható lesz.)

Arató Antal

RÉSUMÉ

Dans l'article premier István Lenkey fait connaître la carrière de l'artiste graveur de Pécs, Dezső Takács (1933). Il a acquis son diplôme de professeur du dessin dans la même ville, où il vit encore. Il s'occupe de la petite gravure depuis des années de 60, le nombre de ses telles créations a dépassé le 1200.

Dr. József Mayer écrit la nécrologie de Béla Petry, architecte, artiste graveur hongrois, décédé le 29 novembre 1966 à Florida. L'ancien professeur de l'Université de Debrecen et célèbre artiste de la gravure vivait depuis 1946 aux États Unis, mais ses relations cordiales

avec les collectionneurs hongrois ne se furent interrompu jusqu'à son mort.

En avril on a inauguré à Budapest la plaque commémorative de Nándor Lajos Varga, peintre, graveur, professeur de l'École Supérieure des Beaux-Arts. La cérémonie se déroula devant sa maison d'habitation ancienne, 84 rue Andrassy. Nous publions le discours d'inauguration du Professeur Gyula László et la commémoration personnelle de Mme Magdolna Supka.

Rubriques ultérieures: Atelier, Revue de presse, Livres, Nouvelles.

ISSN 02 096 161